

Hvor lå Svendborgs middelalderlige Fisketorv?

Af *Thomas Riis*

Første gang, vi hører om et torv i Svendborg, er i 1267, da der omtales et Fisketorv; byens nuværende torv synes først at være blevet anlagt i 1527.¹ Intet under derfor, at man har søgt at lokalisere Fisketorvet; men historikerne er uenige om dets placering. J. L. Rohmann mente i 1832, at det skulle søges der, hvor de øverste gårde i Brogade findes (altså lige ved krydset Møllergade – Brogade-Korsgade-Gerritsgade),² Bering Liisberg anbragte det på bakkskrænten fra det nuværende torv ned mod Brogade, Johannes Olsen identificerede det med det nuværende Gaasetorv;³ J. O. Bro-Jørgensen sluttede sig med forbehold hertil,⁴ medens Henrik M. Jansen i 1975 ikke tog stilling efter tidligere at have accepteret identifikationen.⁵

Kilderne til problemets løsning er meget få;⁶ en senere optegnelse, der formentlig refererer et dokument, meddeler under året 1267, at „broder Regner, biskop af Odense, gav til brødrene (d. v. s. franciskanerne) i Svendborg en grund beliggende mellem brødrenes kirke og den vej, der fører fra Fisketorvet til stranden“.⁷ Hvis nu Fisketorvet er det nuværende Gaasetorv, kan den vej, der fører fra Fisketorvet til stranden, kun være den nederste ende af Brogade *eller* Sct. Peders Stræde, forudsat at dette eksisterede og gik igennem til havnen. Imidlertid lå klosterkirken omtrent der, hvor jernbanen skærer Frederiksgade,⁸ altså *ovenfor* Gaasetorvet; det vil altså sige, at den omtalte grund har ligget nord for Brogades nederste ende eller eventuelt nord for Sct. Peders Stræde ... *hvis* vi skal opretholde identifikationen mellem

Fisketorvet og det nuværende Gaasetorv. Umiddelbart virker beskrivelsen af grundens beliggenhed noget „søgt“, hvis Fisketorvet er lig med Gaasetorvet; den ville derimod være betydeligt mere præcis, hvis den omtalte vej var Brogades øvre del. I så fald ville grunden være i nærheden af jernbanen på stykket mellem Frederiksgade og Brogade, og vi måtte da søge Fisketorvet højere oppe i byen. Imod identifikationen Fisketorv = Gaasetorv taler også, at strandlinien i tidlig middelalder skal have gået tværs over Gaasetorvet.⁹

Hertil kan man nu indvende, at navnet Sct. Peders Stræde kan betyde, at der kan have ligget en kirke eller et kapel i middelalderen, indviet til denne helgen;¹⁰ men indvendingen kan afvises, for navnet synes at være yngre end det andet navn, vi kender for gaden: Røven eller Rehven.¹¹

De to andre kilder, der fortæller os om Fisketorvets beliggenhed, stammer begge fra 1529 og er kongebreve, dateret 6. maj og 7. august.¹² Brevene handler efter alt at dømme om den samme ejendom, der beboes af en Hans Marquordsen. I brevet af 7. august oplyses, at huset lå „nordenn for Fiskermarckit“ mellem Knud „Lemmecke“ og Morten Buck. Brevet af 6. maj er mere fyldigt, idet vi her får opgivet ejendommens beliggenhed som „nordenn twertt offuer gadenn fra fiske skameleenn paa thet hyrne paa thend venstre handt, som mandt ganger neder att woer ffrue saaghenn till graabrødre claafter“ – eller på nutidsdansk „mod nord direkte på den anden side af gaden regnet fra Fiskeskammelen, på det hjørne på venstre hånd, hvor man går ned langs Vor Frue sogn til Graabrødreklostret“. Da klostret næppe har været sognekirke,¹³ kan vi sikkert gå ud fra, at de sognegrænser, vi kender fra sidste halvdel af 1700-tallet, også har eksisteret på Reformationstiden.

Hussøgningsprotokollen fra 1790¹⁴ og brandtaxationsprotokollen fra det følgende år¹⁵ lader netop skellet mellem Vor Frue sogn og Sct. Nicolai sogn ligge mellem Møllergade 5 og Møller-

gade 7 og på den anden side af gaden mellem Møllergade 8 og Møllergade 10;¹⁶ grænsen går altså i de nuværende gader Torvestræde og Klosterstræde. Teoretisk kan den i 1529 nævnte gade være en af de andre gader, der fører fra Møllergade ned til den nuværende banegård og til Toldbodvej; men disse gader ligger alle *nord* for klostret og altså fjernere end Brogade fra kirken, der var klostrets sydlige fløj.

Vi har set, at Gaasetorvet næppe kan være det Fisketorv, der nævnes 1267, og at dette formentlig skal søges højere oppe i byen et sted ved Brogade eller dens fortsættelse Gerritsgade. Vi har også set, at den gade, der i 1529 fører fra Fiskeskammelen ned til klostret, efter alt at dømme er det nuværende Torvestræde-Klosterstræde. Dette levner os én eneste mulighed for at placere det middelalderlige Fisketorv: Det inderste stykke af Møllergade mellem Gerritsgade/Brogade og Torvestræde/Klosterstræde. Vi må altså forestille os, at på disse ca. 60 meter gade har fiskehandlerne stået med deres fisk, fuldstændigt som man kan se det i Middelhavslandene den dag i dag, især i de mindre byer. De har været samlet på ét sted, ligesom de ofte er det i Orientens byer og af samme årsag: Fjernelse af affaldet, idet man efter endt arbejdsdag kunne spule gaden. Det er værd at lægge mærke til, at man kunne få vand fx. fra Pibekilde udfør Møllergade 9,¹⁷ og at terrænet falder herfra ned mod Gerritsgade/Brogade; man har således haft gode muligheder for at skille sig af med fiskeaffaldet fra Fisketorvet, navnlig hvis den åbne rende, som vi kender fra senere tid, og som løb langs med Gerritsgade og ejendommene på Brogades nordside, har haft middelalderlige forgængere.¹⁸

Det er mit håb, at denne lille undersøgelse dels har bidraget til løsningen af et problem vedrørende det middelalderlige Svendborg, dels har kunnet pege på den opgave, der ligger i at udforske de enkelte erhvervs placering i købstæderne i ældre tid.

Noter

1. J. O. Bro-Jørgensen i Svendborg Købstads Historie I (Svendborg 1959), side 23–24.
2. J. L. Rohmann: Om Svendborg før Udgangen af det 14de Aarhundrede (Blandinger fra Sorøe II (Slagelse 1832)), side 44–45.
3. H. C. Bering-Liisberg i De danske Byerhverv i Tekst og Billeder, Øerne, (Kbh. 1904–10), Svendborg side 5; Johannes Olsen: Svendborg Bys Historie (Svendborg 1919), side 299–300.
4. Anf. arb. side 23.
5. Henrik M. Jansen: På sporet af vikingetidens Svendborg (Fynske Minder 1972), side 61–62 og Naturens Verden 1973 nr. 6–7, side 214 samt i Bevaringsværdige Huse i Svendborg gamle Købstad (Svendborg 1975), side 9.
6. Der ses her bort fra byplanerne fra 1600- og 1700-tallet; de er sene kilder og undertiden upålidelige, jfr. Henrik M. Jansen i Bevaringsværdige Huse i Svendborg gamle Købstad, side 10 (billedteksten).
7. Teksten lyder på originalsproget latin: „Frater Raynerus Episcopus Otheniensis dedit fratribus Swineburgis fundum qu(c)ndam (teksten har fejlagtigt quondam) situm inter ecclesiam fratrum et viam ducentem a foro piscium ad littus maris“ (Scriptores Rerum Danicarum V (Kbh. 1783), side 511, jfr. side 518).
8. Jfr. kortskitse i Svendborg Amts Museum nr. 14338.
9. Olsen, anf. arb. side 37–38, delvis følgende Rohmann. Den formodede strandlinie svarer nogenlunde til den nuværende 2-meter kote; terrænet har altså hævet sig ca. 2 meter siden ældre middelalder, først og fremmest på grund af opfyldning.
10. Formodningen om en forsvunden Sct. Peders kirke er fremsat af Henrik M. Jansen i hans redegørelse for Svendborg-udgravningerne i 1966. Tidskrift for Historisk Forskning 3. årg. (1973) nr. 3, side 10 og i Nyt fra Odense Universitet 7. årg. (1973) nr. 17, side 165; jfr. Fynske Minder 1974, side 184.
11. Olsen, anf. arb., side 301–302, jfr. John Kousgaard Sørensen (udg.): Svendborg Amts Bebyggelsesnavne (Danmarks Stednavne nr. 13, Kbh. 1958), side 12. I taxationen 1722–23 opføres som nr. 128: „3de Boder som nu Kaldes Røven“ (Landsarkivet for Fyn, Svendborg magistrats arkiv litra K: Taxation m. m. over byens jorder 1682–1725, side 71–72). Strædets navn synes således at være gået over på de 3 boder. – Ifølge venlig meddelelse (brev til forfatteren 30.9.1973) fra professor, dr. phil. Kristian Hald, er det ikke muligt at afgøre dette stednavns oprindelse på sprogligt eller navnegeografisk grundlag. Man kender i øvrigt fra Helsingør et eksempel på et tilsyneladende middelalderligt gadenavn af nyere oprindelse, og som desuden er vildledende: Gråbrødrestråde, der ligger ved *sortebrødreklostrets* plads, jfr. Historiske huse i Helsingør (udg. af Nationalmuseet, Kbh. 1973), side 79.
12. Kong Frederik den Førstes danske Registranter (Kbh. 1879), side 205 og

227. Jeg er mag. art. Kaj Bom tak skyldig for bistand ved den sproglige tolkning af brevet af 6. maj 1529.
13. Jfr. Jarl Gallén i *Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder IV* (Kbh. 1959), spalte 569.
  14. Landsarkivet for Fyn, Svendborg magistrats arkiv litra X.
  15. Landsarkivet for Fyn, Svendborg magistrats arkiv litra I.
  16. Møllergade 5 = del af brandkassenr. 38, Møllergade 7 = brandkassenr. 157, Møllergade 8 = brandkassenr. 133 og Møllergade 10 = brandkassenr. 156.
  17. Bro-Jørgensen, anf. arb., side 390 og Ove Marcussen i *Svendborg Købstads Historie II* (Svendborg 1960), side 621-622.
  18. Bro-Jørgensen, anf. arb., side 389.